

NOTES SOBRE LA GENEALOGIA DELS COMTES DE BESALÚ

Maria-Mercè Costa

La successió dels comtes de Besalú és prou coneguda i sembla que no caldria insistir més sobre aquest tema. Els documents que hi fan referència no són tampoc gaire abundosos, han estat ja molt estudiats i no ens permeten de fer-hi cap nou descobriment. Així i tot, hi ha encara alguns dubtes i, si no els podem resoldre, tenim almenys la intenció d'annotar-los per tal de fer-ne una mena d'estat de la qüestió.

N'hem reconstruït, una vegada més, l'arbre genealògic i presentem ací les fitxes de cadascun dels membres de la família comtal, amb les corresponents dades personals, sempre subjectes a revisió, especialment quan no en tenim una total certesa.

Els comtes de Besalú són dotze, un d'ells només delegat o administrador. Cal dir que comptem només els que van governar el comtat, ja constituït com a tal, ja que anteriorment el territori era un *pagus* que depenia dels comtes de Girona.

Els dubtes que plantegen són generalment cronològics, si bé alguns d'altres afecten la identitat o la filiació dels personatges. A fi d'abreujar i d'evitar, potser, una certa monotonia, usem les lletres i els signes convencionals següents:

a. = abans / d. = després / v. = vers / sep. = lloc de sepultura

* = data de naixement / † = data de defunció / == = matrimoni.

Van dins parèntesi les variants dubtoses dels mots o dates que creiem més segures.

RELACIÓ DE PERSONATGES

1 - **GUIFRÉ I**. Fill de Sunifred I de Barcelona i Ermessenda. * v. 840 i † 11 agost 897 (898, 902). Sep. a Ripoll. Comte de Barcelona, Girona i Besalú des del 878. El seu fill Sunyer heretà el comtat de Besalú, però no l'uní amb Girona. El succeí, a Besalú, Miró I.

== (877; 879/880) **GUINEDILDA**, filla de Sunifred d'Osona (abans confós amb Sunifred d'Urgell) † a. 904 (897/900). Sep. a (Ripoll).

No fem altres referències als fills de Guifré I perquè no tenen una relació estricta amb el comtat de Besalú, tret de Miró I, ja esmentat. Per això tampoc no ens deturem en els comtes de Cerdanya, tot i ser tan propers als de Besalú.

2 - **RADULF I**. Fill de Sunifred I de Barcelona i Ermessenda. * v. 846 i † v. 920 (913 / 914; 915). Delegat de Guifré I a Besalú, 878 (888). Governà mentre visqué, segons Abadal, com a administrador autònom. El succeí el seu nebot Miró I.

== (876; v. 866) **RIDLINDA**, filla d'Alaric I, comte d'Empúries, (Bera II) i Rotruda, † 921 (d. 920). Associada al govern del marit.

Fills: Bernat i Oliba (més Sunifred i Dominic)

Bernat. Fill de Radulf i Ridlinda. † 929/935.

== v. 926 Udalgarda de Tolosa, filla de Frèdol I, comte-marquès de Tolosa, i Oda. d. 926.

Fill: *Frèdol* (abans molt dubtós) † d. 964.

== a. 964 Gerberga.

Oliba. Fill de Radulf i Ridlinda. * v. 876 i † 929/935. Probablement prevere. Segons Salrach, poden ser fills seus Sunifred i Dominic.

Sunifred. Fill d'Oliba (Radulf i Ridlinda). † 979/994.

Dominic. Fill d'Oliba (Radulf i Ridlinda). † v. 979.

Oliba. Fill d'Oliba. † 979/994. Levita.

3 - **MIRÓ I** (II de Cerdanya, Berguedà i Conflent), dit *el Jove*. Fill de Guifré I i Guinedilda. * v. 878. † agost (octubre) 927 (928). Sep. a Ripoll. Comte de Besalú des del 913, amb Osona, Vallespir i Ripollès.

== **AVA**. Filla de Fidelis, levita (Bernat Unifred, comte de Ribagorça, i Toda Galíndez, un magnat de l'aristocràcia local; llinatge desconegut). † 961 (962). Sep. a Ripoll. Administradora dels comtats, 925-941, quan els fills eren menors d'edat, quatre dels quals foren successivament comtes de Besalú.

Fills: Sunifred, Guifré, Oliba, Miró, Fredeburga, Ava.

Amiga: *Virgília d'Empúries*, filla de Dela I, comte de Girona i d'Empúries, i Quíntol. (Benció I de Carcassona). 5 d. 927, a. 941.

Fills: Un fill natural, certament de Virgília, i quatre filles suposadament també naturals, si bé algú sospita que podien ser legítimes de Miró i Ava, perquè del testament patern no se'n dedueix la il·legitimitat; però el document, molt mal conservat, no aclareix el dubte.

Fredeburga. Filla de Miró i Ava. † d. 987. 5a abadessa de Sant Joan.

Ava. Filla de Miró i Ava. † 961 (d. 972).

(1) == a. 949 Gausfred I, comte de Rosselló i Empúries, fill de Gausbert I i Trutgarda. † 991 (d. 977). Probablement fou la primera muller de Gausfred, si bé algú diu que la primera fou Guisla, ja vers el 920, i en aquest cas Ava seria la segona muller. Pot ser un doble nom de la mateixa o simplement un error. De fet, una Guisla, filla de Ramon II de Roergue, figura com a

segona muller del comte Gausfred i marmessora del seu testament, fet el 20 de febrer de 989.

Quíxol. Filla (natural) de Miró I i, potser, de Virgília. † d. 944.

== Ajalbert.

Fill: *Sunifred*.

Goldregot. Filla (natural) de Miró I i, potser, de Virgília. † v. 960 (d. 953), a. 982.

== Llop I, comte de Pallars, fill d'Isarn. † 950.

Fills: *Ramon, Borrell, Sunyer, Sunifred, Riquilda*; possible fill natural d'ella: *Ausemund*, canonge de Vic.

Guilinda. Filla (natural) de Miró I i, potser, de Virgília. † d. 925.

Sesenanda. Filla (natural) de Miró I i, potser, de Virgília. † d. 925.

Guiscafred. Fill natural de Miró I i Virgília. † d. 925 (v. 959). Clergue.

Es dubta de si fou monjo de Ripoll, v. 957, prevere i escrivà, 955-959 o si, com a levita, vivia encara el 981.

4 - *GUIFRÉ II*. Fill segon de Miró I i Ava. * v. 917 i † a Besalú, 957 (957/962). Sep. a Ripoll. Comte de Besalú, Vallespir i Ripollès des del 927, sota tutela de la seva mare; governà des del 941 (945).

Solter. Sense descendència.

5 - *SUNIFRED I*. Fill gran de Miró I i Ava. * v. 915 (916) i † 965 (967/968). Sep. a Cuixà (Ripoll). Comte de Cerdanya, com a Sunifred II, des del 927. Comte de Besalú des del 957 (957/962), com a successor de Guifré II, unint els dos comtats.

Hom li atribueix un matrimoni amb Maria, filla de Sancho Abarca, rei d'Aragó. O bé amb una Adelaida de Besalú, que hauria estat neboda seva; en aquest cas, es confon amb Sunifred II d'Urgell, † 940.

Probablement solter. Sense descendència.

6 - *MIRÓ II* (Miró III de Cerdanya), dit Bonfill. Fill quart de Miró I i Ava. * v. 920 i † a Girona el 22 de gener de 984. Sep. a Ripoll. Comte de Besalú des de 965/967, com a successor de Sunifred I. Bisbe de Girona, 971 (970).

7 - *OLIBA I*, dit *Cabreta*. Fill tercer de Miró I i Ava. * v. 919 i † a Montecassino el 23 de maig de 990. Comte de Besalú, 984-988, com a successor de Miró II. Comte de Cerdanya des de 965/966. Monjo de Montecassino, 988-990. Sep.: (Montecassino, Serrateix, Ripoll).

== v. 950 (v. 967) *ERMENGARDA D'EMPÚRIES-ROSSELÓ*, filla de Gausbert I i Trutgarda. † v. 996 (994; d. 1007; d. 1013). Regeix el comtat de Besalú, 988-994.

Fills: Bernat, Guifré, Berenguer, Adelaida, Oliba.

Amiga: Ingilberga (Singilberga), muller d'Ermemir, castellà de Besora.
† d. 987.

Filla: Ingilberga.

Guifré. Fill d'Oliba I i Ermengarda. * v. 970 i † Sant Martí del Canigó, 1050 (1025, d. 1046). Sep. a Sant Martí del Canigó. Comte Guifré II de Cerdanya, 988-1035. Monjo de Sant Martí del Canigó, 1035.

(1) == a. 990 (1010) Guisla de Pallars, filla del comte Borrell I i Ermengarda. † 20 de març de 1018 (1019, 1020).

(2) == 1020 (1026) Elisabet, d'origen ignorat. † d. 1035 (d. 1038; 1050).

Com ja hem indicat, tampoc no fem referència als fills de Guifré, perquè ja no pertanyen a la línia de Besalú.

Berenguer. Fill d'Oliba I i Ermengarda. * v. 973 i † Albesa, 1003 (a. 1004). Bisbe d'Elna, 993-1003.

Adelaida. Filla d'Oliba I i Ermengarda. † d. 1024/1025.

== a. 1025 (v. 1017) Joan d'Oriol, senyor d'Ogassa, fill d'Oriol. † d. 1025, a. 1033.

Fills: *Arnau, Joan, Berenguer Arnau*.

Oliba. Fill d'Oliba I i Ermengarda. * v. 971 i † a Cuixà, 1046. Sep. a Cuixà.

Comte de Berga, 988-1002/1003. Monjo de Ripoll, 1003. Abat de Ripoll i Cuixà, 1008. Bisbe de Vic, 1017/1018 - 1046.

Ingilberga. Filla natural d'Oliba I i Ingilberga. * v. 977 i † a Vic, a. 1046 (d. 1039). Sep. a la catedral de Vic (Sant Joan de les Abadesses). Monja a Sant Joan de les Abadesses, 987 (986). 6a abadessa de Sant Joan, 996 (1003)-1017. Sortí del monestir per supressió de la comunitat femenina, 1017.

8 - *BERNATI*, dit *Tallaferro*. Fill d'Oliba I i Ermengarda. * v. 970 i † a Provença el 26 de setembre (novembre) 1020. Sep. a Ripoll. Comte de Besalú des del 988, efectiu des del 994.

== v. 992 (v. 990; a. 994; 997/998; 1014) *TODA ADELAIDA DE BORGONYA*, filla d'Eudes-Enric I de Borgonya i Garsenda de Gascunya, i neboda o néta d'Hug I de França (filla de Borrell II o de Ramon Borrell de Barcelona; Bernat Unifred de Ribagorça-Pallars i Toda Galíndez; Guillem Sanç, duc de Gascunya, i Urraca de Navarra; Guillem II de Provença —de filiació desconeguda). La qüestió és difícil: Toda Adelaida de Borgonya sembla que fou muller, primer, d'Arnau I, vescomte de Gabardà († d. 1030), però el seu segon marit hauria estat Bernat Tallaferro. D'altra

banda, Eudes I es casà amb Garsenda abans del juny del 992. Sembla més lògic que Toda, casada potser el mateix any, no fos filla de Garsenda i tal vegada fos germana seva, essent filla, com ella, de Guillem Sanç de Gascunya i d'Urraca. Toda † d. 1020. Sep. a Ripoll.

Fills: Guillem, Constança, Enric, Guifré, Hug, Berenguer, Adelaida, Garsenda.

Constança, dita *Belasquita* o *Belasqueta*. Filla (presumpta) de Bernat I i Toda.

* v. 1012 i † d. 1063/1064. Pels noms, podria no pertànyer a la casa de Besalú, si bé una Constança figura al testament patern.

== v. 1030 (1030/1032) Ermengol II, comte d'Urgell, fill d'Ermengol I i Geribergera. * 990/995 (1010) i † 1038 (a. 1038).

Fill: *Ermengol III*

Enric. Fill de Bernat I i Toda. * a. 1020 i † d. 1020. Designat successor al bisbat de Besalú després del bisbe Guifré.

Guifré. Fill de Bernat I i Toda. * a. 1020 i † 1054. Abat de Sant Joan de les Abadesses, 1017, i de Camprodon. Bisbe de Besalú, 1017-1020. Bisbe de Carcassona, 1031-1054.

Hug. Fill de Bernat I i Toda. * a. 1020 i † d. 1020.

Berenguer. Fill de Bernat I i Toda. * a. 1020 i † d. 1033.

Adelaida. Filla de Bernat I i Toda. * a. 1020 i † d. 1078. Oblata de Sant Pau de Valloles, 1020.

== a. 1040 Ponç I, comte d'Empúries, fill d'Hug i Guisla (Toda Adelaida de Barcelona). † 1078.

Fills: *Hug, Berenguer, Pere, Garsendis, Ermessenda, Guisla*.

Garsenda. Filla de Bernat I (Guifré II) i Toda. * a. 1020 i † 1059 (d. 1067).

== v. 1016 (1010) Berenguer I vescomte de Narbona. † 1067.

Fills: *Rixenda, Ramon, Bernat, Ermengarda* i potser, *Adelaida*.

9 - *GUILLEM I*. Fill de Bernat I i Toda. * v. 994 i † 1052. Sep. a Ripoll. Comte de Besalú i Ripoll, 1020 - 1052.

== 1020 (1) GEBERGA (alguns autors no la citen).

== v. 1017 (v. 1014; 1020) (2) ADELAIDA DE PROVENÇA (Carcassona), filla de Guillem II de Provença i Adelaida d'Anjou. O bé de filiació desconeguda. † d. 1036.

Fills: Guillem Bernat, Adelaida.

Adelaida. Filla de Guillem I i Adelaida. † v. 1055 (d. 1040).

(2) == v. 1050 ERMENGOL III, comte d'Urgell, fill d'Ermengol II i Constança. † 1065. Hi ha dubte de si fou primera o segona muller del comte i de si Clemència de Bigorra ho fou abans o després d'ella.

Fill: Ermengol IV.

10 - GUILLEM II, dit *el Tro*. Fill de Guillem I i Adelaida. * v. 1017 i † v. 1066, a. 1070. Comte de Besalú i Ripoll el 1052, correngat amb Bernat II.

Promès amb Llúcia de la Marca, 1054; no es casen.

== d. 1055 (v. 1037) ESTEFANIA DE PROVENÇA, filla del comte Jofre I i Estefania-Dolça. † v. 1085 (a. 1084).

Fills: Bernat i Estefania.

Estefania. Filla de Guillem II i Estefania.

(2) == a. 1095 Roger II, comte de Foix. † 1122/1125.

Fills: *Roger III, Bernat, Pere, Ramon*.

11 - BERNAT II. Fill de Guillem I i Adelaida. * v. 1020 i † 1097 (1095; d. 1097; v. 1100). Comte de Besalú: amb Guillem II, 1052-1066; sol, 1066-1085; amb Bernat III, 1085-1097.

Hom li atribueix un primer matrimoni amb SANÇA, 1067.

== 1078 (v. 1045) ERMENGARDA (Ermessenda) D'EMPÚRIES, filla de Ponç I i Adelaida (de filiació desconeguda).

Sense descendència.

12 - BERNAT III. Fill de Guillem II i Estefania. * v. 1057 (1050; v. 1065) i † 1111 (v. 1112; 1118). Comte de Besalú: amb Bernat II, 1085-1097 (v. 1100); sol, 1097 (v. 1100) - 1111. Fa hereu del comtat a Ramon Berenguer III de Barcelona.

(1) == 1107 (1108) XIMENA (Maria) DE BARCELONA, filla de Ramon Berenguer III i Maria Roderic de Vivar, néta del Cid. * v. 1100 i † d. 1136. Comtessa d'Osona, 1107.

== (2) v. 1118 Roger III, comte de Foix, † 1148.

Sempre s'havia dit que la muller de Bernat III era Maria Roderic, i fins i tot que morí poc després del 1107 i abans del 1111. En realitat fou Ximena i visqué molt més llargament.

Sense descendència.

BIBLIOGRAFIA

- ABADAL, Ramon d'. *Els primers comtes catalans*. Barcelona 1958.
Dels visigots als catalans. Barcelona 1969.
- AURELL, M. «Jalons pour une enquête sur les stratégies matrimoniales des comtes catalans (IXe-XIe s.)». *Simposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (segles VIII - XI)*. Barcelona 1991, pàg. 281-364.
Catalunya fa mil anys. Notes històriques en ocasió del Mil·lenari. Barcelona 1988.
- COSTA, M.M. «Les genealogies comtals catalanes». *Simposium Internacional sobre els orígens de Catalunya (segles VIII-XI)*. Barcelona 1991, pàg. 447-462.
- DEVIC, C., VAISSETTE, J. *Histoire générale du Languedoc*, II (1875), III (1872).
- FLUVIÀ, A. de. *Els primitius comtats i vescomtats de Catalunya*. Barcelona 1989.
- LLOSAS, M. «Besalú al setge d'Almenara», *I Assemblea d'Estudis sobre el comtat de Besalú*. Olot 1972, pàg. 91-98.
- MIRET i SANS, J. «Documentos inéditos del condado de Besalú», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras* I. Barcelona 1902, pàg. 339.
- MUNDÓ, A. M. «Entorn de les famílies dels bisbes Oliba de Vic i Oliba d'Elna», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, XXVIII. Barcelona 1959-1960, pàg. 169-178.
- ROVIRA i VIRGILI, A. *Història Nacional de Catalunya*, vol. III. Barcelona 1924.
- SALRACH, J. M. «El comte Guifré de Besalú i la revolta de 957», *II Assemblea d'Estudis sobre el Comtat de Besalú* II. Olot 1973, pàg. 3-36.
«El procés de feudalització (segles III-XII)», *Història de Catalunya*, vol. II, Barcelona: Edicions 62, 1987.
- SOBREQÜÉS, S. *Els barons de Catalunya*. Barcelona 1957.
Els grans comtes de Barcelona. Barcelona 1961.
- VAJAY, S. DE. *Etienne dite Douce, comtesse de Provence (XIe siècle)*. Marseille 1962, pàg. 189-213.
«A propos de la "guerre de Bourgogne"», *Annales de Bourgogne* XXXIV, núm. 135. Dijon 1962, pàg. 153-169.
«Contribution à l'histoire de l'attitude des royaumes pireneens dans la querelle des investitures: De l'origine de Berthe, reine d'Aragon et de Navarre». *Estudios genealógicos, heráldicos y nobiliarios en honor de Vicente de Cadenas y Vicent*. Madrid 1978, pàg. 375-402.
«Structures de pouvoir et réseaux de familles du VIIIe au XIIe siècle». *Genealogica et Heraldica*, Lisboa 1986. *Actas do 17º Congresso Internacional das Ciências Genealógica e Heráldica*, Lisboa 1989, pp. 275-315.
- VILLANUEVA, J. *Viaje literario a las iglesias de España*. Madrid-Valencia 1803-1852, vol. VIII, pàg. 234, 237, 265 i ss.

ELS COMTES DE BESALÚ

